

کاتلین هاپکرک

تاریخ آسیای میانه

از چشم نویسندگان

ترجمه شاهرخ باور

www.ketab.ir

سرشناسه: هاپکیرک، کاتلین Hopkirk, Kathleen

عنوان و نام پدیدآور: تاریخ آسیای میانه از چشم نویسندگان / گردآوری کاتلین هاپکیرک؛ ترجمه شاهرخ باور

مشخصات نشر: تهران: نامک، ۱۴۰۲.

مشخصات ظاهری: ۴۰۷ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۶۷۰-۴۱-۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

یادداشت: عنوان اصلی: Central Asia: through writers' eyes, 2013

آسیای مرکزی - سیر و سیاحت

موضوع: بازدیدکنندگان خارجی - آسیای مرکزی - تاریخ

موضوع: Asia, Central - History

شناسه افزوده: باور، شاهرخ، ۱۳۲۰، مترجم

رده‌بندی کنگره: DS۳۲۷/۷

رده‌بندی دی‌سی: ۹۱۵/۸

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۹۱۹۰۲۵۱

naamak.publication@gmail.com

naamak_publication

@naamakpublication

تلفن: ۶۶۴۱۷۶۳۶

تاریخ آسیای میانه

از چشم نویسندگان

گردآوری: کاتلین هاپکیرک

ترجمه: شاهرخ باور

طرح جلد: مصطفی ذکریابور

شمارگان: ۲۰۰ نسخه؛ چاپ: اول، ۱۴۰۲

چاپ و صحافی: گیلان - قیمت: ۲۵۰ هزار تومان

ISBN: 978-622-6670-41-8

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۶۷۰-۴۱-۸

تمامی حقوق این اثر برای نشر نامک محفوظ است

تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً و جزئاً، به هر صورت (چاپ، فتوکپی، انتشار الکترونیکی و صوتی)

بدون اجازه کتبی ناشر ممنوع است و پیگرد قانونی دارد

مرکز پخش: پارسه ۶-۶۶۴۷۷۴۰۵، داخلی

فهرست

دییاجه‌ای بر کتاب «تاریخ آسیای میانه» به قلم استاد شاه‌رخ باور: آسیای میانه، روایت تاریخ، تمدن و فرهنگ کهن ما (به قلم دکتر عباس غدیری).....	۷
پیش‌گفتار.....	۱۵
مقدمه.....	۲۳
عشق‌آباد.....	۵۱
بخارا.....	۷۱
گوئیک‌تپه.....	۱۰۳
گیل‌گیت، هونزا و بازی بزرگ.....	۱۱۵
کاشغر.....	۱۴۵
خیوه (خیوا).....	۱۸۳
مرو و بایرام‌علی.....	۲۱۳
سمرقند.....	۲۳۵
جاده ابریشم.....	۲۵۷
تاشکند (تاشکنت).....	۲۷۷
خط آهن ترانس کاسپیا.....	۳۰۷
تون‌هوآنگ.....	۳۲۷
تورفان.....	۳۴۳
اروم‌چی.....	۳۶۳
سه پایتخت مدرن: آلماتا، بیشکک و دوشنبه.....	۳۸۵
تصاویر.....	۳۹۵
نمایه.....	۴۰۱

دیباچه‌ای بر کتاب «آسیای میانه»
ترجمه استاد شاه‌رخ باور

آسیای میانه، روایت تاریخ، تمدن و فرهنگ کهن ما

(به قلم دکتر عباس قنبری غدیوی^۱)

آسیا یکی از بزرگ‌ترین و پر جمعیت‌ترین، قاره‌های پنجگانه، با مساحتی معادل یک‌سوم خشکی این کره مسکونی و جمعیتی برابر شش‌دهم آن است. این قاره کهن، در همسایگی اروپاست و به سبب وجود اقیانوس‌ها، فلات‌ها، قله‌ها، بلندی‌ها، صحرای‌های شگفت‌انگیز، ساحل‌های بی‌مانند و منابع غنی طبیعی و انسانی، ویژگی‌های خاصی دارد. آسیا بزرگ قاره‌ای، شگفت و پر رمز و راز است. تاریخ، فرهنگ و تمدن ریشه‌دار آن، چنان شکوهمند و اسطوره‌ای است که پژواک آن را در هزاران هزار موضوع و مساله شگرف جهانی می‌توان دریافت. برگ‌های کهن کتاب بزرگ جغرافیا، معماری، ادبیات، هنر، فرهنگ، سیاست، صنعت، دین، اخلاق، طبیعت، نفت، آب، جنگل و ... آسیا، سخنان گفته و ناگفته بسیاری با علاقه‌مندان خواهد داشت.

در نظام سیاسی-فرهنگی و اقتصادی ملت‌ها و دولت‌های آسیا تقسیم‌بندی‌های مختلف و متنوعی وجود دارد. این دسته‌بندی‌ها ریشه و بنیان خاصی دارند. نمونه‌هایی چون آسیای شرقی، غربی، جنوبی و یا آسیای کوچک (صغیر) و آسیای میانه (مرکزی) و حتی تقسیم‌بندی‌هایی مانند اوراسیا، خاورمیانه، خاور دور و

از این میان، دسته‌بندی «آسیای میانه» شامل کشورهای این دیار کهن

۱. مدرس دانشگاه فرهنگیان و پژوهشگر فرهنگ مردم

می‌شود که ازبکستان، قزاقستان، قرقیزستان و ترکمنستان در آن قرار دارد. اگرچه برخی پژوهشگران، تمام یا بخش‌های از کشورهای دیگر چون ایران، روسیه، افغانستان، پاکستان، مغولستان و ... را در این تقسیم‌بندی قرار می‌دهند. این منطقه بزرگ و مهم سیاسی-اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی، از غرب به دریای خزر، از شمال به روسیه، از شرق به چین و از جنوب به ایران و افغانستان محدود می‌شود.

بیش‌تر قسمت‌های آسیای میانه، کویری یا کوهستانی است. در غرب آن دو کویر بزرگ قراقوم و قزل قوم، بخش‌های بزرگی از ترکمنستان و ازبکستان را دربر می‌گیرد. در شمال استپ‌های وسیع قزاقستان شاخص است و نواحی شرقی و جنوب شرقی آن را نیز مناطق کوهستانی به ویژه کوه‌های تین‌شان دربر گرفته است. به علت دوری از دریاهای آزاد، این ناحیه دارای کمترین بارندگی است و دمای هوا نیز اختلاف زیادی را در سراسر منطقه نشان می‌دهد. آمودریا (جیحون) و سیردریا (سیحون) نیز درازترین رودهای آسیای میانه محسوب می‌شوند. قزاق‌ها، قرقیزها، ازبک‌ها، ترکمن‌ها و تاجیک‌ها پنج گروه عمده قومی آسیای میانه را تشکیل می‌دهند و علاوه بر آن‌ها دس‌گنده گروه بومی نیز در آن ساکن هستند. از میان اقوام یادشده، تنها «تاجیک‌ها» به فارسی صحبت می‌کنند و زبان بقیه آنان ترکی است. تاجیکان، علاوه بر جمهوری تاجیکستان، در دیگر کشورهای منطقه نیز حضور دارند و می‌توان گفت که در پاس‌داشت و گسترش زبان فارسی، نقش بسیار مهمی بر عهده دارند. علاوه بر مردم بومی آن گروه‌های زیادی از روس‌ها و اوکراینی‌ها نیز در این نواحی زندگی می‌کنند. در قزاقستان تعداد مهاجران از تعداد بومیان آن نیز پیش‌تر است. اکثریت مردم آسیای مرکزی مسلمان هستند. بزرگ‌ترین شهر آسیای مرکزی «تاشکند» (تاشکنت) پایتخت جمهوری ازبکستان است. در فرهنگ ما پسوند «کند» یا «کنت» در معنی «شهر» است. تاش نیز به معنای «سنگ» است. خان‌نشین‌های خیره یا خانات خیره در، چاچ و شهرهای بازرگانی آن در ادبیات و تاریخ ما کاربردهای بسیاری دارند. تا پیش از حاکمیت شوروی، زندگی مردم این نواحی

بیش تر به صورت چادرنشینی و صحراگردی بود و به همین سبب اقتصاد آن‌ها نیز متکی بر پرورش دام، به ویژه گوسفند و بز طی می‌شد. در دوران شوروی با اسکان اجباری صحرانشینان این سرزمین به تدریج به مرکز کشت برخی محصولات زیربنایی از جمله «پنبه» تبدیل شد. صنایع نیز به ویژه در بخش‌هایی که مهاجران روس و اوکراین حضور داشتند؛ بیش تر تقویت شد.

آسیای میانه از حدود قرن سوم پیش از میلاد، محل تلاقی راه‌های تجاری چین با آسیای غربی و اروپا بود. مهم‌ترین راه ارتباط اقتصادی و فرهنگی منطقه به نام «جاده ابریشم» که زمانی از اعتبار و اهمیت فوق العاده‌ای برخوردار بود، از این نواحی عبور می‌کرد.

جاده ابریشم که برای تجارت ابریشم از چین تا اروپا و آفریقا وسعت داشت، تنها یک راه و جاده نبود. گذرگاهی بود که از ساحت‌های گوناگون، آسیا را به قاره‌های دیگر پیوند می‌داد. جاده‌ای که با «کاشغر» (مروراید جاده ابریشم) در چین پیوند داشت و از ایران هم عبور می‌کرد و برای تاریخ و تمدن ما، پیشینه‌ای دوهزارساله دارد. بی‌گمان راه‌های زمینی امروز هم در همان جغرافیا خاور و باختر را به هم پیوند می‌دهد. در سرزمین چین، شهرهایی چون تورفان با کتابخانه تاریخی آن و دوخان یا دون‌هوانگ (تون‌هوانگ)، ارومچی و... با دیگر شهرهای مشهور آسیای میانه و تاریخ کهن فلات ایران، ارتباط دارد. از این رو می‌توان به اهمیت و ارزش همه‌جانبه آسیای میانه یا مرکزی برای مردم ما بیش تر پی بُرد.

سغدیان که خود از جمله ایرانیان محسوب می‌شوند، نخستین ساکنان آسیای میانه‌اند. از حدود قرن هفتم و هشتم میلادی با هجوم ترکان به این نواحی و تغییر ترکیب جمعیتی، سراسر منطقه به «ترکستان» مشهور شد. اصطلاح «ماورالنه‌ر» (فرارودان) از جانب ایرانیان و مسلمانان، در این ناحیه تاریخی و فرهنگی-تمدنی، به کار گرفته شد. فرارودان، شامل نواحی مهمی از آسیای میانه و به ویژه نواحی شرق و شمال شرقی «آمودریا» یا جیحون بود. نقشه سیاسی امروز آسیای میانه با مرزهایی که این پنج کشور مستقل را از هم جدا می‌کند در نیمه نخست قرن بیستم به تدریج در سه مرحله شکل گرفته است.